

Tatiana Ronginska

Akmeologia – nauka o synergii podmiotowej w badaniach profesjologicznych

Problemy Profesjologii nr 2, 21-28

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Tatiana Ronginska

AKMEOLOGIA – NAUKA O SYNERGII PODMIOTOWEJ W BADANIACH PROFESJOLOGICZNYCH

*Muzycy muszą się zajmować muzyką, malarze muszą malować,
poeci muszą pisać, jeśli ostatecznie mają być ze sobą w zgodzie.
Ludzie muszą być tym, kim mogą być.*

Maslow

Streszczenie

W artykule przedstawiono źródła wiedzy o rozwoju profesjonalnym człowieka zgromadzonej w akmeologii – nauce o rozwoju człowieka dorosłego na przestrzeni całego życia. Zaprezentowano ideę synergii podmiotowej trzech podstawowych sfer aktywności człowieka: poznania, działania i komunikacji interpersonalnej. Na przykładzie holistycznego podejścia do rozwoju człowieka przeanalizowano treść stanu *akme* i możliwości jego osiągnięcia w rozwoju profesjonalnym. Przedstawiono możliwości zastosowania zasad i technik akmeologii dla badań profesjologicznych w aspekcie stawania się profesjonalistą i dążenia do kulminacji rozwojowej.

Słowa kluczowe: akme, akmeologia, synergia podmiotowa, profesjonalizacja, podmiot poznania, komunikacja, działania.

ACMEOLOGY – THE SCIENCE OF SUBJECT SYNERGY IN PROFESSIONAL STUDIES

Abstract

The paper presents the sources of knowledge about professional development of man acquired by acmeology – the science dealing with the development of man considered as a subject of activity over his lifetime. The idea of subject synergy is shown for three main spheres of man activity: cognition, communication and professional activity. The analysis of the man development is carried out in terms of holistic approach.

Key words: acme, acmeology, subject synergy, professionalization, Subject of cognition, communication and professional activity.

W badaniach nad rozwojem człowieka ważne miejsce zajmuje analiza czynników determinujących proces stawania się specjalistą w wybranej przez człowieka dziedzinie zawodowej. Nabywanie kompetencji i umiejętności zawodowych wyznacza treść procesu profesjonalizacji, doskonalenia zawodowego, osiągnięcia mistrzostwa w konkretnym obszarze zawodowym. Profesjonalizacja jest pojęciem słabo określonym w naukach o rozwoju człowieka. Słownik języka polskiego określa profesjonalizację jako „proces wyodrębniania się nowych zawodów, specjalności w danej dziedzinie; przekształcanie się jakichś zainteresowań, czynności w zawód; ograniczanie (się) zainteresowań człowieka do zagadnień związanych z jego zawodem lub specjalnością”¹. Profesjonalizacja w perspektywie podmiotowej może być roz-

¹ Słownik języka polskiego, M. Szymczak (red.), 1995, s. 888.

patrywana jako złożony proces integracji wszystkich sfer rozwoju człowieka na przestrzeni całego życia w obrębie podstawowych form aktywności począwszy od zabawy, przez naukę i edukację po pracę zawodową.

Wśród nauk o rozwoju zawodowym człowieka szczególne miejsce zajmuje akmeologia, nurt, który powstał na gruncie psychologii rosyjskiej na początku XX stulecia. Twórcą akmeologii był Nikołaj A. Rybników, psycholog uniwersytetu Moskiewskiego, którego zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół problematyki rozwoju zawodowego². Po raz pierwszy pojęcie akmeologii pojawiło się w pracy Rybnikowa „*Psychologia a wybór zawodu*”³, natomiast w wersji uzupełnionej i udoskonalonej zostało wprowadzono do psychologii w roku 1928, który można uznać za narodziny akmeologii jako samodzielnej dyscypliny naukowej. Uzasadniając potrzebę badań nad procesem wyboru zawodu Rybników zwracał uwagę na to, że „*Wybór zawodu we współczesnym społeczeństwie jest wyłącznie sprawą przypadku. W tej dziedzinie panuje całkowity chaos spowodowany tym, że potrzeba zarobkowania zmusza człowieka do podjęcia pierwszego zajęcia znajdującego się w zasięgu ręki. Przy takim rozwiązaniu społeczeństwo nie otrzymuje nawet części tego, co by mogła dać z siebie osobowość w warunkach dobrej organizacji pracy. Najwięcej traci na tym sam człowiek, praca bowiem bez twórczości jest niewolnictwem. Często człowiek staje się nieudacznikiem dlatego, że nikt mu nie pomógł znaleźć swoje miejsce w życiu, w sposób twórczy wyjaśnić siebie samego czerpiąc zadowolenie z twórczej pracy zgodnej z powołaniem*”⁴.

Przedmiotem badań akmeologicznych autor uczynił uwarunkowania podmiotowe decydujące o wyborze profesji i przydatności zawodowej specjalistów na różnych stanowiskach pracy. Końcowy cel procesu stawania się profesjonalistą Rybnikow wiąże z osiągnięciem wyższego punktu kulminacyjnego w rozwoju jednostki. Definiując szczyt rozwoju autor używa greckiego pojęcia *akme* (grec. *ἀκμή*), które ma różnorodne znaczenia. Według starożytnych greków *akme* wyznacza apogeum w rozwoju, które człowiek jest w stanie osiągnąć pomiędzy 40 a 50 rokiem życia. Stan *akme* wiąże się z okresem świetności, z poziomem największego rozkwitu władz umysłowych, z osiągnięciem szczytu swoich możliwości, z indywidualnym punktem kulminacyjnym w życiu każdego człowieka.

Obszarem zainteresowań akmeologii jest indywidualny rozwój człowieka dorosłego, proces samorealizacji twórczej i osiągnięcia stanu mistrzostwa profesjonalnego. Problematyka rozwoju zawodowego stała się centralnym punktem rozważań akmeologicznych w psychologii rosyjskiej na początku XX wieku, natomiast akmeologia profesjonalna jako samodzielny kierunek badań naukowych powstała dopiero w latach 90.⁵ Zgodnie z tradycjami rosyjskiej szkoły psychologicznej w badaniach nad rozwojem jednostki przeważa podejście holistyczne, które rozpatruje rozwój w kontekście mnogości relacji człowieka z otaczającym go światem. Prekursorem systemowego podejścia holistycznego do badania osobowości był rosyjski psycholog Aleksandr F. Łazurski, który opracował w roku 1912 program badania osobowości⁶. Na podstawie tego programu autor zaproponował oryginalną klasyfikację osobowości⁷. Punktem wyjścia badacza była teza o potrzebie badania osobowości w szerokim kontekście relacji

² Н.А. Рыбников, *Биографии и их изучение*, М., 1920.

³ Н.А. Рыбников, *Психология и выбор профессии*, М., 1923.

⁴ *Ibidem*, s. 125.

⁵ А.А. Деркач, Н.В. Кузьмина, *Акмеология: пути достижения вершин профессионализма*, М., 1993.

⁶ А.Ф. Лазурский, Франк С.Л. *Программа исследования личности в ее отношениях к среде*. М.: Русская школа, 1912.

⁷ А.Ф. Лазурский, *Классификация личностей*, 3 изд., П., 1924.

ze środowiskiem, z którym człowiek nawiązuje kontakty i określa własną drogę rozwojową. Zrozumieć dążenie człowieka do szczytu swoich możliwości można poprzez analizę intensywności tych relacji. Zdaniem badacza „... indywidualność człowieka jest uwarunkowana nie tylko właściwościami funkcji psychicznych (pamięci, uwagi, wyobrażenia itp.), lecz w równej mierze jego ustosunkowaniem się do zjawisk z otoczenia; zależy od tego, jak człowiek reaguje na obiekty świata zewnętrznego, co lubi, a czego nienawidzi, czym się interesuje, a w stosunku do czego jest obojętny”⁸.

Bogactwo świata zewnętrznego Łazurski porządkuje poprzez wprowadzenie piętnastu głównych obszarów, w stosunku do których człowiek wykazuje mniejsze lub większe zainteresowanie. Zrozumieć indywidualną drogę rozwojową można w oparciu o analizę poszczególnych więzi człowieka ze światem, które są odzwierciedleniem ustosunkowania się do obszarów życia fizycznego i społecznego.

W myśl teorii Łazurskiego klasyfikacja osobowości powinna uwzględniać szeroki kontekst społeczny, w którym się ujawniają indywidualne zainteresowania człowieka zjawiskami i przedmiotami świata obiektywnego. Owe zainteresowania występują jako wyznaczniki, swoiste kamienie milowe na drodze poszukiwania własnej przestrzeni rozwojowej oraz projektowania kierunku profesjonalizacji. Stwierdzenie istnienia priorytetowych orientacji życiowych wśród różnorodnych obszarów świata daje możliwość podjęcia działań wspierających wczesną orientację zawodową młodzieży, gdyż przyszła praca zgodna z powołaniem wyzwala dodatkowe zasoby jednostki, pomaga przewycięzać sytuację trudną i dokonywać wyborów w sytuacjach wieloznacznych, czego przykładem niewątpliwie jest sytuacja wyboru przyszłego zawodu.

Tabela 1 obrazuje piętnaście wytycznych do badania osobowości w odniesieniu do głównych obszarów świata zewnętrznego.

Tab. 1. Program badania osobowości w aspekcie ustosunkowania się jednostki do obszarów świata zewnętrznego (Łazurski, 1912)

	Rodzaj stosunku człowieka do poszczególnych obszarów świata zewnętrznego
1.	Stosunek do rzeczy
2.	Stosunek do natury i zwierząt
3.	Stosunek do ludzi (wyższych i niższych w hierarchii społecznej)
4.	Stosunek do miłości (cielesnej i romantycznej)
5.	Stosunek do grupy (społecznej i organizacji)
6.	Stosunek do rodziny
7.	Stosunek do państwa
8.	Stosunek do pracy
9.	Stosunek do dóbr materialnych (własności i dochodu)
10.	Stosunek do norm (prawnych i obyczajowych)
11.	Stosunek do moralności
12.	Stosunek do świata i religii (światopogląd, wyznania religijne)
13.	Stosunek do wiedzy i nauki
14.	Stosunek do sztuki
15.	Stosunek do siebie samego (wewnętrznego życia psychicznego i własnej osobowości)

Źródło: А.Ф. Лазурский, С.Л. Франк, *Программа исследования личности в ее отношениях к среде*, М.: Русская школа, 1912.

⁸ А.Ф. Лазурский, Франк С.Л. *Программа исследования личности в ее отношениях к среде*. М.: Русская школа, 1912, Кн. 1, с. 1-24.

Biorąc pod uwagę wiodące obszary zainteresowań można prognozować adekwatny dla jednostki kierunek rozwoju profesjonalnego. Przy opracowaniu programu badania i prognozowania efektywnego funkcjonowania człowieka w otoczeniu społecznym Łazurski proponuje cztery etapy analizy:

1. Stwierdzenie istnienia konkretnej postawy (*Czy istnieje?*)
2. Określenie specyfiki i jakości postawy (*W czym się wyraża? W jakich działaniach?*)
3. Określenie poziomu rozwoju i zróżnicowania postaw (*Jaka jest intensywność poszczególnych postaw?*)
4. Ustalenie zakresu postaw (*Jaki jest zakres zainteresowania obszarem postawy?*)

Zainteresowania poszczególnymi obszarami świata zewnętrznego świadczą o złożoności i bogactwie przestrzeni psychologicznej człowieka. Podobne podejście do badania rozwoju osobowości przedstawił w 1936 roku Kurt Lewin w dynamicznej teorii osobowości, przyjmując, że rozwój wyraża się w stopniowym rozszerzaniu regionów osobowości, we wzbogaceniu się przestrzeni psychologicznej człowieka⁹.

Zdaniem Łazurskiego rozbudowa i rozwinięcie obszarów zainteresowań odzwierciedlają nieustanne dążenie człowieka do wyższych poziomów rozwojowych, do osiągnięcia pełnej dojrzałości, stanu *akme* w kategoriach starożytnych greków. Określając treść tego stanu Łazurski podkreśla, iż jest on wyrazem wewnętrznej harmonii jednostki, pełnej integracji zdolności, zadatków wrodzonych, umiejętności nabytych w procesie rozwoju, socjalizacji i edukacji. Osiągnięcia stanu *akme* staje się wyższym zadaniem rozwojowym człowieka dorosłego. W tym miejscu można wspomnieć słynne zdanie Ericha Fromma o tym, że „*Głównym zadaniem człowieka jest stawianie się tym, czym on potencjalnie jest*”.

Charakteryzując strukturę relacji ze światem człowieka zdolnego do osiągnięcia stanu *akme* Łazurski wymienia następujące cechy:

- Złożoność, różnorodność, bogactwo postaw w przeciwieństwie do jednorodnej, ograniczonej, prostej struktury postaw – **miara rozwoju osobowości**;
- Siła i intensywność postaw – **wskaźnik intensywności życia psychicznego człowieka**;
- Świadomość znaczenia postaw łączących człowieka ze światem – **wskaźnik rozwoju wartości wyższych**.

Wzrastającą koordynację obszarów psychicznych, powstawanie struktury powiązanych ze sobą elementów autor określa mianem koncentracji osobowości, która wyznacza wybór wiodącego kierunku działań zgodnych z indywidualnym *akme* jednostki. Koncentracja osobowości świadczy o skupieniu wszystkich sił jednostki na jednym rodzaju działalności, przy tym osobowość osiąga stan pełnej harmonii i integracji wszystkich sfer psychicznych. „*Im wyższa jest duchowa organizacja człowieka, tym intensywniejsze jest jego życie i tym większa jest jego zdolność do orientacji i wyboru znaczących dla niego obszarów życiowych*”¹⁰.

Opisując stan *akme* Łazurski używa pojęć „harmonijna całość”, „monolit”, „spójność wewnętrzna”, „pregnancja”. Można zatem mówić o tym, iż *akme* jest wyrazem synergii sfer aktywności życiowej człowieka, świadczącej o jego pełnym zaangażowaniu w projektowanie własnego życia, o świadomym i samodzielny wyborze drogi zawodowej.

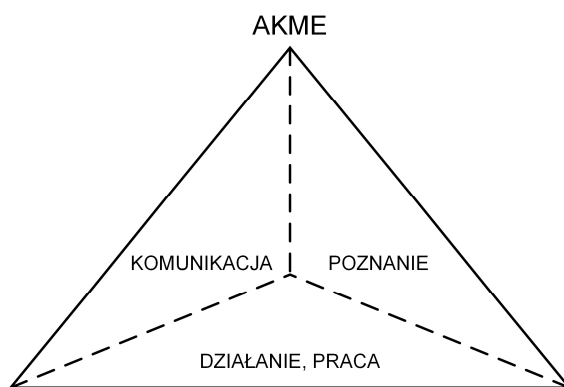
⁹ K. Lewin, *Dynamic Theory of Personality*, New York, McGraw-Hill, 1936.

¹⁰ А.Ф. Лазурский, *Классификация личностей*, 3 изд., П., 1924, с. 17.

Postulaty akmeologii sformułowane przez Rybnikowa i Łazurskiego zostały dalej rozwinęte w badaniach twórcy Sankt-Petersburskiej szkoły psychologicznej Borysa G. Ananiewa. Fenomen *akme* jako wielowymiarowy stan człowieka stał się przedmiotem badań uczonego i centralnym tematem jego głównego dzieła „Człowiek jako przedmiot poznania”¹¹. Człowiek w teorii Ananiewa występuje w czterech związanych ze sobą w jedną całość postaciach: jednostki biologicznej, podmiotu, osobowości i indywidualności. Szczególne miejsce w pracach badacza zajmuje kategoria podmiotu, który łączy się ze światem poprzez trzy podstawowe formy aktywności: poznanie świata, komunikowanie się ze światem oraz działanie – od prostych form zabawowych, poprzez naukę i edukację do etapu podjęcia pracy zawodowej.

Człowiek jako czynny podmiot tych trzech form aktywności znajduje się w centrum zainteresowań autora. Stan pełnej dojrzałości człowieka dorosłego, *akme*, odzwierciedla jego indywidualne osiągnięcia, pokazując, w jakim stopniu człowiek zrealizował siebie jako czynny podmiot działania, poznania oraz komunikacji interpersonalnej.

Droga do *akme* jest wyznaczona poszukiwaniem sensu swego istnienia, gdyż osiągnięcie punktu kulminacyjnego można przedstawić jako pełny rozkwit wszystkich możliwości człowieka, szczyt piramidy akmeologicznej. Wyższy stan *akme* można połączyć z wierzchołkiem piramidy trójkątnej, gdzie każda z trzech ścian obrazuje trzy formy aktywności człowieka na przestrzeni całego życia: poznanie, komunikację oraz działanie, czyli pracę. Wierzchołek piramidy jest punktem, w którym się krzyżują osiągnięcia w tych trzech sferach, łączą się ze sobą i wyznaczają wyższy punkt kulminacyjny, szczyt rozwoju, *akme*. Ukazanie drogi do *akme* w postaci piramidy jest w pełni uzasadnione, ponieważ wychodzimy z założenia, iż podmiot sam określa i wybiera ważne i istotne dla niego cele, dąży do nich, projektuje działania, tworząc plany rozwojowe, uwzględniając przy tym swoje możliwości, a także ograniczenia wrodzone i nawyki nabyte w procesie socjalizacji i edukacji. Rysunek 1 obrazuje piramidę akmeologiczną człowieka.

Rys. 1. Piramida akmeologiczna człowieka

Źródło: opracowanie własne.

¹¹ Б.Г. Ананьев, *Человек как предмет познания*, Л., 1968.

Piramida akmeologiczna nie zawsze jest idealną strukturą harmonijną. Ananjew wielokrotnie zwracał uwagę na to, że osiągnięcie stanu *akme* w obszarze poznania, komunikacji lub pracy nie ma charakteru liniowego, a tempo rozwoju w poszczególnych sferach aktywności ma charakter heterochroniczny, czyli nierówny w czasie. Akmeologiczne spojrzenie na rozwój człowieka z punktu widzenia trzech przedstawionych form aktywności przewiduje rozbieżności w dojrzewaniu właściwości psychicznych na różnych etapach życiowych. Natomiast osiągnięcie kulminacji staje się możliwe dzięki wrodzonym systemowym mechanizmom rekompensacyjnym, wyrównującym braki i deficyty w oddzielnych sferach rozwoju człowieka. Przy tym oczywiście wychodzimy z założenia, że struktura psychiczna jest całością. Na różnych etapach rozwoju może wystąpić nie tylko stabilizacja oddzielnych funkcji psychicznych, lecz także ich stagnacja, jeżeli warunki środowiskowe nie będą wymagały ich intensywnego rozwoju. W rozwoju profesjonalnym można zauważyć etapy szybkiego wzrostu kompetencji pod wpływem sprzyjających okoliczności, np. pracy w zintegrowanym zespole lub w sytuacji konkurencji i rywalizacji. Podejście akmeologiczne przewiduje analizę warunków indywidualnego dążenia do kulminacji profesjonalnej, która staje się podstawą tworzenia technologii wspierania jednostki w dążeniu do stanu *akme*.

W badaniach nad procesem profesjonalizacji wyróżnić należy psychologiczną teorię zainteresowań zawodowych E.A. Klimowa¹². Zdaniem autora na drodze do stanu dojrzałości profesjonalnej ciągle powstają sytuacje obiektywne, które wymagają od człowieka podjęcia decyzji o przyszłości zawodowej, dokonania wyborów dotyczących tego, jak żyć dalej. Sytuacje wyboru należą do sytuacji wieloznacznych, często słabo określonych, a wybór wymaga wysokiej tolerancji wieloznaczności. W psychologii biznesu jest opisane zjawisko prokrastynacji, które wyraża reakcję jednostki na sytuację trudnych wyborów¹³ i prowadzi do unikania, ucieczki, zwlekania z decyzją. Klimów wskazuje na to, że prawdopodobieństwo osiągnięcia stanu *akme* w dużym stopniu zależy od czynnych form zachowań człowieka w sytuacji wieloznacznej, od postawy proaktywnej, od podjęcia decyzji dotyczącej jedynej słusznej dla niego drogi rozwoju profesjonalnego.

W swoich rozważaniach nad tematem rozwoju osobowości Ananjew podkreślał, że człowiek podejmuje decyzje i dokonuje wyborów na podstawie swoich subiektywnych postaw wobec różnorodnych zjawisk otaczającego świata łącznie z postawą wobec siebie samego. Zrozumieć indywidualny wybór jednostki można przy pomocy analizy piętnastu obszarów świata zewnętrznego opisanych w programie badania osobowości Łazurskiego. Stopień dojrzałości osobowości odzwierciedla m.in. zdolność do „wyjaśniania sobie” znaczenia poszczególnych obszarów, od tolerancji wieloznaczności świata, od umiejętności znalezienia dla siebie adekwatnych form aktywności.

Tolerancja i akceptacja wieloznaczności pojawiają się w koncepcjach osobowości jako wskaźnik przystosowania się człowieka do otoczenia. Tak, w terapii poznawczej Ellisa jednym z czynników zdrowia psychicznego jednostki jest tolerancja wieloznaczności, która warunkuje zdolność jednostki do uczenia się i akceptacji zmian zachodzących w otoczeniu¹⁴. W aspekcie komunikacji społecznej tolerancja wieloznaczności jest rozpatrywana jako czyn-

¹² E.A. Климов, *Психология профессионала*, М.: Воронеж, 1996.

¹³ A. Bańka, *Tożsamość jednostki w obliczu wyborów. Między przystosowaniem a ucieczką od rzeczywistości*, „Czasopismo Psychologiczne”, 15, 2, 2009, 333–360.

¹⁴ A. Ellis, *Die Rational-emotive Therapie*, München 1977.

nik jakości relacji interpersonalnych, umiejętność nawiązywania kontaktów z osobami o innych poglądach, orientacjach, punktach widzenia itp. Postawa otwartości i tolerancji wobec innych ludzi przyczynia się do kształtowania spójnego obrazu własnego Ja, zapobiegając jednostronnemu i schematycznemu postrzeganiu świata¹⁵.

Akme w aspekcie rozwoju profesjonalnego. Kilka uwag końcowych

Zastosowanie podejścia akmeologicznego w badaniach etapów i prawidłowości rozwoju zawodowego pozwala wyjaśnić zasady kształtowania się indywidualnej przestrzeni akmeologicznej człowieka dorosłego. Technologie i techniki opracowane w akmeologii służą wspieraniu indywidualnej drogi osiągnięcia stanu *akme* w życiu osobistym i zawodowym. Wśród metod badań akmeologicznych ważne miejsce zajmuje ocena potencjału rozwojowego w formie tzn. „akmeogramu” jednostki¹⁶. Akmeogram jest wielostronnym opisem drogi zawodowej człowieka w konkretnej profesji, który zawiera wyznaczniki przydatności zawodowej, cechy osobowościowe relewantne dla danego zawodu, warunkujące prawdopodobieństwo osiągnięcia sukcesu w wybranym zawodzie¹⁷. Zastosowanie akmeogramu w badaniu nad rozwojem zawodowym człowieka bazuje na holistycznym, systemowym podejściu do prognozowania efektywności pracy specjalisty w danej dziedzinie, pozwala wykryć potencjalne możliwości, a także ograniczenia jednostki na drodze do *akme*. „*Akmeologia bada świat, w którym funkcjonują jednostki o różnym stopniu profesjonalizmu, od wybitnych do przeciętnych, próbując ustalić, w którym punkcie się krzyżują kulminacje zawodowe i życiowe jednostek o różnym poziomie przygotowania profesjonalnego*”¹⁸.

Dążenie do *akme* ma charakter wielopłaszczyznowy, wychodzący poza granicy jednej dziedziny zawodowej. Warunkiem wysokiego profesjonalizmu są nie tylko właściwości oddzielnych profesji, lecz ogólne wartości kulturowe, które człowiek internalizuje na przestrzeni swego życia. Rozwój profesjonalny jest rozumiany w kategoriach *akme* jako kwintesencja rozwoju zawodowego i osobistego. Dążenie jednostki do punktu *akme* wyraża determinację i chęć poznawania i odkrywania siebie oraz zdolność do antycypacji świata. Zadania akmeologów-praktyków polegają na tworzeniu programów wsparcia rozwoju zawodowego człowieka dorosłego.

Współczesna akmeologia rosyjska wyznacza kilka głównych kierunków badań rozwoju profesjonalnego człowieka. Wśród nich można wymienić kilka najważniejszych:

- badanie profesjonalizmu i jego podstawowych charakterystyk,
- związek pomiędzy profesjonalizmem a zdrowiem człowieka,
- opracowanie technologii zapobiegania deformacji zawodowej,
- akmeologiczne wsparcie drogi życiowej i zawodowej człowieka,

¹⁵ E. Maiwald, D. Maiwald, *Zur Entwicklung und Validierung von Skalen zur Erfassung von Persönlichkeitsmerkmalen Sozialer Inkompetenz als Beitrag zur Persönlichkeitsdiagnostik bei Psychotherapiepatienten*, In: M. Vorwerg (Hrsg.): *Zur psychologischen Persönlichkeitsforschung 5*. Berlin 1982, s. 127-145; J. Reis, *Ambiguitätstoleranz. Beiträge zur Entwicklung eines Persönlichkeitskonstrukts*. Heidelberg: Asanger, 1997.

¹⁶ А.А. Деркач, В.Г. Зазыкин, *Акмеология*, М.–СПб, 2003, с. 6.

¹⁷ А.А. Бодалёв, *О феномене акме и некоторых закономерностях его формирования и развития*, „Мир психологии”, 1995, №3.

¹⁸ Н.В. Кузьмина, А.А. Деркач, *Акмеология сегодня и завтра*, „Акмеология”, 1994, s. 4-5.

- opracowanie programów przygotowania specjalistów w konkretnych dziedzinach profesjonalnych,
- prognozowanie przyszłości zawodowej człowieka,
- wzmocnienie świadomości własnego wpływu na wybór profesji,
- opracowanie praktycznych technik osiągnięcia mistrzostwa zawodowego.

Reasumując akmeologia jako samodzielny kierunek badań nad rozwojem człowieka dorosłego pozwala ustalić przebieg indywidualnej drogi profesjonalizacji człowieka, wykryć jego możliwości potencjalne, wyzwolić dodatkowe zasoby psychiczne i sprecyzować możliwości dojścia do sukcesu życiowego i zawodowego.

Biorąc pod uwagę szerokie spektrum badań nurt akmeologiczny można określić jako badanie drogi do sukcesu życiowego, analizę filozofii sukcesu zawodowego, lub jako naukę o spełnionym życiu i dążeniu do szczytu własnych sił. Punktem ciężkości akmeologii pozostaje synergiczne spojrzenie na rozwój człowieka w całości kształcie jego relacji ze światem zewnętrznym.

Bibliografia

- Bańka A., *Tożsamość jednostki w obliczu wyborów. Między przystosowaniem a ucieczką od rzeczywistości*, „Czasopismo Psychologiczne”, 15, 2, 2009, s. 333-360.
- Ellis A., *Die Rational-emotive Therapie*. München 1977.
- Lewin K., *Dynamic Theory of Personality*, New York, McGraw-Hill, 1936.
- Maiwald E., Maiwald D., *Zur Entwicklung und Validierung von Skalen zur Erfassung von Persönlichkeitsmerkmalen Sozialer Inkompetenz als Beitrag zur Persönlichkeitsdiagnostik bei Psychotherapiepatienten*, In: M. Vorweg (Hrsg.), *Zur psychologischen Persönlichkeitsforschung 5*. Berlin 1982, s. 127-145.
- Reis J., *Ambiguitätstoleranz. Beiträge zur Entwicklung eines Persönlichkeitskonstrukts*. Heidelberg: Asanger, 1997.
- Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, 1995.
- Ананьев Б.Г., *Человек как предмет познания*, Л., 1968.
- Деркач А.А., Кузьмина Н.В., *Акмеология: пути достижения вершин профессионализма*, М., 1993.
- Деркач А.А., Зазыкин В.Г., *Акмеология*, М. - СПб, 2003.
- Климов Е.А., *Психология профессионала*, М. - Воронеж, 1996.
- Кузьмина Н.В., Деркач А.А., *Акмеология сегодня и завтра*, „Акмеология”, 1994.
- Лазурский А.Ф., Франк С.Л. *Программа исследования личности в ее отношении к среде*, М.: Русская школа, 1912, Кн. 1, с. 1-24.
- Лазурский А.Ф., *Классификация личностей*, 3 изд., П., 1924.
- Рыбников Н.А., *Биографический метод в психологии*, „Бюллетени литературы и жизни”, 1918, № 5.
- Рыбников Н.А., *Биографии и их изучение*, М., 1920.
- Рыбников Н.А., *Психология и выбор профессии*, М., 1923.